

СРПСКИ ЈЕЗИК

Испитни каталог
за државну матуру
у школској години 2022/2023.

Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

ИСПИТНИ КАТАЛОГ ЗА **ДРЖАВНУ МАТУРУ** У ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ 2022/2023.
СРПСКИ ЈЕЗИК

Nacionalni centar
za vanjsko vrednovanje
obrazovanja

САДРЖАЈ

УВОД	5
1. ПОДРУЧЈА ИСПИТИВАЊА	6
2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ	7
3. СТРУКТУРА ИСПИТА	14
4. ТЕХНИЧКИ ОПИС ИСПИТА	15
4.1. ТРАЈАЊЕ ИСПИТА	15
4.2. ИЗГЛЕД ИСПИТА И НАЧИН РЕШАВАЊА	15
4.3. ПРИБОР	15
5. ОПИС БОДОВАЊА	16
5.1. ВРЕДНОВАЊЕ ПРВОГ ДЕЛА ИСПИТА	16
5.2. ВРЕДНОВАЊЕ ДРУГОГ ДЕЛА ИСПИТА	16
6. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА	18
6.1. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ВИШЕСТРУКОГ ИЗБОРА	18
6.2. ПРИМЕР ЗАДАТКА КРАТКОГ ОДГОВОРА	21
6.3. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ЕСЕЈСКОГ ТИПА	22
7. ПРИПРЕМА ЗА ИСПИТ	26

УВОД

Српски језик је обавезан предмет на државној матури за кандидате¹ који похађају наставу на српском језику и ћириличком писму (модел А).

Испитни каталог за државну матуру из Српског језика је темељни документ испита у којем су наведени и објашњени садржаји, критерији те начини испитивања и вредновања знања у школској години 2022/2023. Усклађен је с курикулумом за наставни предмет Српски језик за основну и средњу школу с наставом на језику и ћириличком писму српске националне мањине у Републици Хрватској² и с Наставним планом и програмом Српског језика за средње школе с наставом на српском језику и ћириличком писму³, јер су се ученици који ће полагати државну матуру у школској години 2022/2023. у првом разреду средње школе образовали према наведеном наставном плану и програму.

Испитни каталог садржи следећа поглавља:

1. Подручја испитивања
2. Образовни исходи
3. Структура испита
4. Технички опис испита
5. Опис бодовања
6. Примери задатака
7. Припрема испита.

У првом и другом поглављу приказано је шта се испитује у испиту. У првом поглављу наведена су подручја испитивања, а у другом кључна знања и вештине које кандидат треба да усвоји.

У трећем, четвртном и петом поглављу описани су начини испитивања, структура и облик испита, врсте задатака те начин решавања и вредновања задатака и испитних целина.

У шестом поглављу наведени су примери задатака с њиховим детаљним објашњењем, а у седмом поглављу објашњено је на који начин кандидат треба да се припреми за испит.

-
- 1 Термин 'кандидат' у испитном каталогу подразумева родну разлику те се односи и на кандидаткиње и на кандидате.
 - 2 НН, бр. 93/19, Одлука о доношењу курикулума за наставни предмет Српски језик за основну и средњу школу (модел А) с наставом на језику и ћириличком писму српске националне мањине у Републици Хрватској.
 - 3 НН, бр. 29/10, Одлука о наставном плану и програму српског језика за средње школе с наставом на српском језику и ћириличком писму (модел А).

1. ПОДРУЧЈА ИСПИТИВАЊА

Испитом из Српског језика испитују се знања и вештине стечене из следећих тематских подручја (домена): *Књижевност, Језик, Култура изражавања и стваралаштво* те *Култура и медији*.

2. ОБРАЗОВНИ ИСХОДИ

У овом поглављу наведени су образовни исходи за свако подручје испитивања, односно конкретни описи онога што кандидат треба да зна и разуме да би остварио жељени резултат на испиту из државне матуре из Српског језика.

У првом делу испита (*Књижевност и језик*) проверавају се стечена знања из следећих тематских подручја: *Књижевност, Језик те Култура и медији*.

Од кандидата се очекује да:

- препозна и објасни поетичка обележја књижевне епохе, најзначајније представнике и програмске текстове
- препозна историјске и теоријске карактеристике понуђених текстова
- разликује специфичности стваралаштва појединих аутора
- примени знања из језика на понуђеним текстовима
- разликује филмска изражајна средства.

Употреба српског језика проверава се у оба дела испита.

Од кандидата се очекује да:

- разликује основне лингвистичке појмове
- разврстава фонетске и фонолошке јединице српског стандардног језика (гласове, слоге и акценте)
- разликује фонему, графему и морфему те их препознаје на примерима
- на примерима препозна, објасни и примени следеће гласовне промене:
 - сибиларизацију
 - палатализацију
 - јотовање
 - непостојано а
 - једначење сугласника по месту изговора
 - једначење сугласника по звучности
 - губљење сугласника
 - промену л у о
 - алтернације ије/је/е/и
- на примерима препозна modele творбе речи (извођење, слагање, комбинована творба, творба претварањем)

- категоризује речи с обзиром на њихову врсту и разликује граматичке категорије променљивих врста речи (род, број, падеж, лице, време, глаголски вид и род, начин, степен)
- анализира структуру реченице и категоризује синтаксичке функције речи и синтагми у реченици (предикат, субјекат, објекат, атрибут, апозицију и прилошке одредбе)
- препозна врсте независнослжених и зависнослжених реченица
- одреди и примени лексичко-семантичке појмове:
 - метафору
 - метонимију
 - синониме
 - антониме
 - хомониме
 - архаизме
 - историзме
- објасни значење фреквентних фразеологизама у српском језику
- разликује врсте позајмљеница с обзиром на њихово порекло
- примењује основне принципе правописа српског књижевног језика
- разликује врсте језичког раслојавања и темељне појмове који се на њих односе (функционални стилови, дијалекти, социолекти, стандардни језик)
- разликује функционалне стилове српског језика, њихова обележја и употребу
- опише обележја и распрострањеност српских дијалеката, као и њихов однос према стандардном језику
- опише карактеристике и сажме развој српског језика и писма од почетака писмености до данас
- опише филолошки рад најзначајнијих представника историјског развоја српског књижевног језика (Гаврил Стефановић Венцловић, Захарија Орфелин, Доситеј Обрадовић, Сава Мркаљ, Вук Стефановић Караџић, Ђура Даничић) те интерпретира следеће текстове:
 - Црноризац Храбар: *Слово о писменима*
 - Захарија Орфелин: *Славеносербски магазин* (предговор)
 - Доситеј Обрадовић: *Писмо Харалампију*
 - Вук Стефановић Караџић: *Предговор Српском рјечнику* (1818) (одломци).

Теорија и историја књижевности проверавају се у оба дела испита.

Од кандидата се очекује да:

- категоризује књижевне родове и врсте те утврђује њихова обележја
- на примеру препознаје обележја усмене и писане књижевности

- разликује тематска, жанровска, композицијска и стилска обележја интерпретираног текста (стилске фигуре)
- објасни друштвеноисторијски контекст у којем су текстови настали
- се присети тражених информација о ауторима и делима
- сажме основну идеју или мисао у тексту
- препозна и објасни поетичка обележја књижевних епоха, њихове најзначајније представнике и програмске текстове: народна и средњовековна књижевност, барок, просветитељство, класицизам, романтизам, реализам, модерна, авангарда и међуратни модернизам, савремена књижевност.

НАРОДНА КЊИЖЕВНОСТ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће лирске и лирско-епске народне песме:
 - *Српска дјевојка*
 - *Сунце се дјевојком жени*
 - *Женидба Милића Барјактара*
- интерпретира следеће епске народне песме:
 - *Бановић Страхиња*
 - *Марко пије уз рамазан вино*
 - *Женидба краља Вукашина*
 - *Урош и Мрњавчевићи*
 - *Зидање Скадра*
 - *Диоба Јакшића*
 - *Ропство Јанковић Стојана*
 - *Кнежева вечера*
 - *Почетак буне против дахија*
- интерпретира следећа народна прозна дела:
 - *Златна јабука и девет пауница*
 - *Дјевојка бржа од коња.*

СРЕДЊИ ВЕК

Од кандидата се очекује да:

- објасни значај рада Ћирила и Методија

- интерпретира следеће средњовековне текстове:
 - Запис Глигорија Дијака (*Мирослављево јеванђеље*)
 - Свети Сава: *Житије Светог Симеона* (одломак из читанке)
 - Теодосије: *Житије Светог Саве* (одломак из читанке)
 - Јефимија: *Похвала кнезу Лазару*
 - Деспот Стефан Лазаревић: *Слово љубве*
 - Константин Филозоф: *Живот Стефана Лазаревића, деспота српског* (одломак).

БАРОК, ПРОСВЕТИТЕЉСТВО И КЛАСИЦИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира текстове епохе барока, просветитељства и класицизма:
 - Гаврил Стефановић Венцловић: *Беседе шајкашима*
 - Захарија Орфелин: *Плач Србији*
 - Доситеј Обрадовић: *Писмо Харалампију, Живот и прикљученија* (први део)
 - Јован Стерија Поповић: *Тврдица* (Кир Јања).

РОМАНТИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе романтизма:
 - Вук Стефановић Караџић: Предговор лирским песмама: *О подели и постању народних умотворина, Српски рјечник* (1852), *Критика романа Љубомир у Јелисиуму, Житије Ајдук Вељка Петровића* (одломци из читанке)
 - Петар Петровић Његош: *Горски вијенац*
 - Бранко Радичевић: *Ђачки растанак, Кад млидија' умрети*
 - Ђура Јакшић: *На Липару, Орао*
 - Јован Јовановић Змај: *Ђулићи, Ђулићи увеоци, Јутутунска народна химна*
 - Лаза Костић: *Santa Maria della Salute, Међу јавом и мед сном.*

РЕАЛИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе реализма:
 - Светозар Марковић: *Певање и мишљење* (одломци из читанке)

- Јаков Игњатовић: *Вечити младожења*
- Милован Глишић: *Глава шећера*
- Лаза Лазаревић: *Ветар, Први пут с оцем на јутрење*
- Симо Матавуљ: *Поварета, Пилипенда*
- Стеван Сремац: *Зона Замфирова* (одломак из читанке, филм)
- Бранислав Нушић: *Народни посланик*
- Војислав Илић: *Сиво, суморно небо, У позну јесен, Запуштени источник*
- Радоје Домановић: *Данга, Вођа.*

МОДЕРНА

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе модерне:
 - Јован Скерлић: *О Коштани*
 - Богдан Поповић: *Предговор Антологији новије српске лирике* (одломци из читанке)
 - Алекса Шантић: *Претпразничко вече, Вече на шкољу, Емина*
 - Јован Дучић: *Залазак сунца, Јабланови, Сунцокрети*
 - Милан Ракић: *Долап, Искрена песма, Наслеђе*
 - Сима Пандуровић: *Светковина, Родна груди*
 - Владислав Петковић Дис: *Тамница, Нирвана, Можда спава*
 - Борисав Станковић: *Коштана, Нечиста крв*
 - Петар Кочић: *Јазавац пред судом, Мрачајски прото.*

АВАНГАРДА И МЕЂУРАТНИ МОДЕРНИЗАМ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира следеће текстове епохе авангарде и међуратног модернизма:
 - Исидора Секулић: *Госпа Нола* (одломци из читанке)
 - Растко Петровић: *Људи говоре* (одломци из читанке)
 - Милош Црњански: *Суматра, Стражилово, Сеобе*
 - Милутин Бојић: *Плава гробница*
 - Душан Васиљев: *Човек пева после рата*
 - Момчило Настасијевић: *Туга у камену*
 - Оскар Давичо: *Хана.*

САВРЕМЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Од кандидата се очекује да:

- интерпретира текстове савремене књижевности:
 - Иво Андрић: *На Дрини ћуприја*, *Проклета авлија*
 - Владан Десница: *Прољећа Ивана Галеба* (одломци из читанке)
 - Бранко Ћопић: *Башта сљезове боје* (*Јутра плавог сљеза*, *Дани црвеног сљеза*, избор)
 - Меша Селимовић: *Дервиш и смрт*
 - Добрица Ћосић: *Корени*
 - Душан Ковачевић: *Балкански шпијун* (одломак из читанке, филм)
 - Данило Киш: *Енциклопедија мртвих* (приповетка)
 - Десанка Максимовић: *Тражим помиловање*
 - Стеван Раичковић: *Камена успаванка*
 - Миодраг Павловић: *Реквијем*, *Пробудим се*
 - Васко Попа: *Кора* (избор из читанке)
 - Бранко Миљковић: *Ватра и ништа* (избор из читанке)
 - Милорад Павић: *Хазарски речник* (одломци из читанке).

У другом делу испита (*Школски есеј*) проверава се кандидатово писмено изражавање из следећих тематских подручја: *Књижевност*, *Језик* те *Култура изражавања и стваралаштво*.

Од кандидата се очекује да у писменом изражавању:

- садржајно обликује есеј према понуђеним смерницама на смислен и логичан начин
- напише интерпретативни или компаративни есеј на српском књижевном језику
- интерпретира књижевно дело, аргументовано образложи своје ставове и поткрепи их одговарајућим цитатима
- интерпретира књижевни текст и смести га у одређени друштвеноисторијски контекст
- примени граматичка и правописна правила српског стандардног језика
- поштује обележја прикладног функционалног стила
- одабере прикладне речи, појмове и језичка средства
- есеј напише у заданом времену и поштује задани број речи
- пише ћирилицом читко и уредно.

Дела за школски есеј у школској години 2022/2023.

1. Урош и Мрњавчевићи
2. Бранко Радичевић: Ђачки расанак
3. Радоје Домановић: Вођа
4. Јаков Игњатовић: Вечити младожења
5. Борисав Станковић: Нечиста крв
6. Милош Црњански: Стражилово
7. Оскар Давичо: Хана
8. Стеван Раичковић: Камена успаванка
9. Душан Ковачевић: Балкански шпијун
10. Данило Киш: Енциклопедија мртвих.

3. СТРУКТУРА ИСПИТА

Испит из Српског језика састоји се из два дела: *Књижевност и језик* и *Школски есеј*.

У првом делу испита (*Књижевност и језик*) проверавају се стечена знања из следећих тематских подручја: *Књижевност*, *Језик* те *Култура и медији*. Структура првог дела испита приказана је у табели 1.

Табела 1. Структура првог дела испита

ВРСТА ЗАДАТАКА	КЊИЖЕВНОСТ	КУЛТУРА И МЕДИЈИ	ЈЕЗИК	БРОЈ БОДОВА
Задаци вишеструког избора	39	1	10	50
Задаци кратког одговора	5	0	5	10
УКУПНО	44	1	15	60

У другом делу испита (*Школски есеј*) проверава се писмено изражавање, разумевање књижевних дела и примена знања из теорије и историје књижевности. Потребно је да се на основу приложеног полазног текста (одломак/одломци из књижевног дела или целовито књижевно дело) према понуђеним смерницама напише интерпретативни или компаративни школски есеј од минимално 300 речи. У 5. поглављу *Опис бодовања* приложена је скала за вредновање есеја с њеним детаљним објашњењем. Теме школског есеја могу бити једно дело (интерпретативни есеј) или два дела (компаративни есеј) са списка дела за школски есеј. У школском есеју могуће је остварити максимално 25 бодова.

4. ТЕХНИЧКИ ОПИС ИСПИТА

4.1. ТРАЈАЊЕ ИСПИТА

Испит из Српског језика траје **240 минута**.

Први део испита (*Књижевност и језик*) траје **90 минута**, а други део испита (*Школски есеј*) **150 минута**. Делови испита спроводе се одвојено.

Време спровођења испита биће објављено на веб-сајту Националног центра за вањско вредновање образовања (www.ncvvo.hr).

4.2. ИЗГЛЕД ИСПИТА И НАЧИН РЕШАВАЊА

Књижевност и језик

Кандидати добијају сигурносну кесицу у којој се налази испитна књижица и лист за одговоре. Важно је да се пажљиво прочита текст општих упутстава и текст упутстава за решавање задатака и означавање тачних одговора.

Примери упутстава за решавање појединих врста задатака наведени су у 6. поглављу *Примери задатака*.

У задацима затвореног типа (задаци вишеструког избора) кандидат треба да означи тачне одговоре знаком X на листу за одговоре. Ако кандидат означи више од једног одговора, задатак ће се бодовати с 0 (нула) бодова без обзира на то што је међу означенима и тачан одговор. У задацима отвореног типа (задаци кратког одговора) кандидат на постављено питање треба да одговори кратким одговором. Ако приступник направи грешку, треба прецртати нетачан одговор, ставити га у заграду, написати тачан одговор и ставити параф (искључиво скраћени потпис, а не пуно име и презиме) покрај тачног одговора.

Школски есеј

Кандидати добијају сигурносну кесицу у којој су испитна књижица, лист за концепт, лист за уредно писање, лист за оцењивача 1 и лист за оцењивача 2. Од кандидата се очекује да пажљиво прочитају упутства за писање есеја. У испитној књижици налази се одломак из књижевног дела на основу којег кандидати пишу есеј према понуђеним смерницама. Приликом писања есеја кандидати могу да користе лист за концепт, али на крају свој есеј морају читко да препишу на лист за уредно писање.

4.3. ПРИБОР

Током писања испита дозвољена је употреба искључиво хемијске оловке која пише плавом или црном бојом.

5. ОПИС БОДОВАЊА

У испиту је могуће остварити **85** бодова.

5.1. ВРЕДНОВАЊЕ ПРВОГ ДЕЛА ИСПИТА

У првом делу испита могуће је остварити **60** бодова. Сваки тачно означен одговор доноси један бод. У испиту се не додељују негативни бодови за нетачне одговоре.

5.2. ВРЕДНОВАЊЕ ДРУГОГ ДЕЛА ИСПИТА

У другом делу испита могуће је остварити **25** бодова. Школске есеје вреднују оспособљени оцењивачи према јединственој скали процене. Школски есеј биће оцењен с 0 (нула) бодова:

- ако је кандидат промашио тему
- ако есеј има недовољан број речи (дозвољено је одступање 10 % од задатог броја речи)
- ако есеј није написан на ћирилици
- ако је рукопис потпуно нечитак
- ако је есеј написан великим штампаним словима.

Елементи вредновања другог дела испита наведени су у табели 2.

Табела 2. Елементи вредновања другог дела испита

ОЗНАКА	ЕЛЕМЕНТ ВРЕДНОВАЊА	КАТЕГОРИЈЕ	ОПИСИВАЧИ	БРОЈ БОДОВА	ПРОЦЕНТИ У УКУПНОМ БРОЈУ БОДОВА
А	ЧИТАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ ТЕКСТА	А1	Смештање полазног текста у књижевноисторијски контекст	16	64 %
		А2	Општа обележја полазног текста		
		А3	Разумевање и познавање полазног текста		
		А4	Синтеза аргумената, мишљења, ставова и читалачког искуства		
		А5	Поткрепљеност тврдњи		
Б	ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ	Б1	Садржајно обликовање текста	4	16 %
		Б2	Смислена повезаност текста		
		Б3	Прикладан стил		
Ц	УПОТРЕБА СРПСКОГ ЈЕЗИКА	Ц1	Правописна тачност	5	20 %
		Ц2	Граматичка тачност		
		Ц3	Лексичка тачност		
УКУПНО				25	100 %

6. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА

У овом поглављу наведени су примери задатака.

Уз сваки пример задатка понуђени су упутство, тачан одговор, образовни исход и начин бодовања.

6.1. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ВИШЕСТРУКОГ ИЗБОРА

Задатак вишеструког избора састоји се из упутства (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу), основе (у којој је постављен задатак) и четири понуђена одговора од којих је један тачан. Тест садржи појединачне задатке вишеструког избора те групе задатака вишеструког избора који се односе на заједнички полазни текст.

Упута за решавање задатака вишеструког избора гласи:

У следећим задацима од више понуђених одговора само је **један** тачан.

Тачне одговоре треба да означите знаком X на листу за одговоре.

Тачан одговор доноси један бод.

Задатак:

Како се зову позајмљенице из руског језика?

- A. русизми
- B. турцизми
- C. англицизми
- D. германизми

ТАЧАН ОДГОВОР: A

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: разврстати речи у одговарајуће лексичке слојеве

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

Задатак:

Ђулићи, ђулићи,
Слабији и јачи, —
Пољупци, пољупци,
Сад дужи, сад краћи!

Пољупци се боје,
Да их ко не чује, —
Ја својима не дам,
Да брзо прохује.

Драго моје, драго,
Нема смрти лека, —
Пољупци су врели, —
Ал' смрт ладна чека;

Кад нас једном зграби,
Па у ништа маши,
Пољупци ће живет'
У ђулићи наши.

Јован Јовановић Змај: *Ђулић LIII*

1. Која се стилска фигура налази у стиху „Пољупци се боје“?

- A. епитет
- B. хипербола
- C. метонимија
- D. персонификација

2. Која су два главна мотива песме у међусобном контрасту?

- A. љубав и смрт
- B. љубав и страх
- C. ђулићи и пољупци
- D. страх и пролазност

3. Која се од наведених тврдњи односи на наведене стихове?

- A. У песми се јавља опкорачење.
- B. Сви стихови су једнаке дужине.
- C. Песма је испевана у форми сонета.
- D. Стихови су везани обгрљеном римом.

1. ТАЧАН ОДГОВОР: D

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: на примеру препознати стилске фигуре

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

2. ТАЧАН ОДГОВОР: A

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: на примеру одредити мотиве и тему дела

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

3. ТАЧАН ОДГОВОР: B

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: на примеру препознати формална и стилска обележја лирске песме

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор, нема одговора или је означено више одговора

6.2. ПРИМЕР ЗАДАТКА КРАТКОГ ОДГОВОРА

Задатак кратког одговора састоји се из упуте (у којој је описан начин решавања задатка и која је заједничка за све задатке тога типа у низу) и основе (најчешће питања) у којој је задано шта кандидат треба да одговори.

Упита за решавање задатака кратког одговора гласи:

У следећим задацима одговорите кратким одговором (с једном речи, с неколико речи или једноставном реченицом). Одговоре упишите **само** на предвиђено место у испитној књижици.

Тачан одговор доноси један бод.

Задатак:

Пажљиво прочитајте текст:

„Доиста ми је Душанов законик помогао да изразим нека своја искуства, негодовања, самилост, који нису везани само за Душаново време.“

Како се зове збирка песама Десанке Максимовић у којој се лирски субјекат упушта у лирске дијалоге са царом Душаном?

ТАЧАН ОДГОВОР: Тражим помиловање

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: присећати се података о опусу Десанке Максимовић

БОДОВАЊЕ: 1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или неодговорено

6.3. ПРИМЕРИ ЗАДАТАКА ЕСЕЈСКОГ ТИПА

Интерпретативни школски есеј

Полазни текст интерпретативног школског есеја одломак је из дела са списка наслова за школски есеј наведеног у 2. поглављу *Образовни исходи*.

Пример задатка за писање интерпретативног школског есеја:

Пажљиво прочитајте полазни текст, упутства и смернице за писање школског есеја.

Задатак:

Мушкарци обично слабо разликују боје, али један такав незнајша у бојама какав је био мој дјед, е, таквог је било тешко наћи. Његов спектар сводио се на свега четири основне боје, а оно остало – то није ни постојало или се сводило, у најмању руку (ако је чича добре воље!), на неки врло неодређен опис: „Жуто је, а као и није жуто, него нешто онако – и јест и није.” Због дједове тврдоглавости у погледу боја, и ја сам, већ на првом кораку од куће, упао у неприлику. Било је то у првом разреду основне школе. Негдје средином године учитељица нам је причала о вуку, те живи овако, те храни се онако, док ће ти одједном упитати:

- Дјецо, ко зна какве је боје вук? Ја први дигох руку.
- Ево га, Бранко ће нам казати.
- Вук је зелен! – окидох ја поносито. Учитељица се трже и зачуђено надиже обрве.
- Бог с тобом, дијете, гдје си то чуо?
- Каже мој дјед – одвалих ја самоувјерено.
- Није тачно, вук није зелен.
- Јесте, зелен је! – неочекивано се узјогуних ја као прави унук честитог дједа Раде.

Учитељица ми приђе сасвим близу, љутито узрики у моје лице и повуче ме за уво.

- Кажи ти своје мудрому дједу да то није истина. Вук је сив. Сив, запамти. Скоро плачући отклипао сам тога дана кући и шмрцајући испричао дједу све што се у школи догодило. Ни слутио нисам каква ће се бура око тога подићи.

Шта! Пред читавим разредом његовог унука, миљенца, теглити за уши, а уважену старину поспрдно назвати мудрим, боље речено, будалом! Дотле смо дошли? И још рећи да вук није зелен већ некакав... хм! Е, то не може тек тако проћи.

Сјутрадан, пушући попут гуска, дјед је доперјао са мном у школско двориште и пред свом дјечурлијом разгаламио се на учитељицу:

– А је ли ти, шишковице, оваква и онаква, ти ми боље од мене знаш какав је вук, а? Није зелен? Пази ти ње! Ја се с вуцима родио и одрастао, читавог вијека с њима муку мучим, а она ти ту... По туру би тебе требало овим штапом, па да се једном научиш памети.

Извика се дјед, расплака се учитељица, а ми, ђаци, од свега тога ухватисмо неку вајду: тога дана није било наставе.

Већ сљедећег јутра дједа отјераше жандарми. Одсједи старина седам дана у среској „бувари“, а кад се в рати, ублиједио и мучаљив, он ми навече попријети прстом.

– А ти, језичко, нек те ја још једном чујем да блејиш какав је ко, па ћу ти ја показати. Вук је зелен, хех! Шта те се тиче какав је вук.

Бранко Ћопић: *Башта сљезове боје*

Упутства

Пажљиво прочитајте наведени текст и смернице за писање школског есеја. Свој школски есеј обликујте као заокружену целину с **уводом, разрадом и закључком**.

Пазите да Ваш школски есеј буде **правописно и граматички тачан**.

У свој школски есеј уврстите све смернице.

Редослед понуђених смерница не обавезује Вас у обликовању школског есеја.

Смернице за писање школског есеја

1. Представите дело *Башта сљезове боје* Бранка Ћопића у књижевноисторијском контексту.
2. Објасните како је компонована збирка приповедака *Башта сљезове боје* и протумачите функцију приповедања у првом лицу.
3. Окарактершите лик деде и протумачите симболику наслова збирке.
4. Изнесите и образложите своје мишљење и поткрепите га одговарајућим цитатима.

Компаративни школски есеј

У компаративном школском есеју понуђена су најмање два полазна текста (одломци из дела са списка наслова за школски есеј наведених у испитном каталогу) које повезује неко заједничко обележје (тема, идеја, мотив, књижевна врста, период итд). Од кандидата се очекује да упореди полазне текстове.

Пример задатка за писање упоредног школског есеја:

Пажљиво прочитајте полазне текстове, упутства и смернице за писање школског есеја.

Задатак:

А када би устао, потрчале би одмах на доклат да га послужи. Једна му носи на послужавнику парче стамболског ратлока, чашу студене воде и чашицу мастике, а друга – леген и ибрик и танак пешкир. Он би се умио, обрисао руке и лице, и мало – али само обичаја ради – стењао би и јечао почешће. „Ој леле, – стење и мази се чорбаџи-Замфир – куде је тај смрт да ме узме у Горицу да се не мучим... пшешко живење моје?!...” Тужио би се на тежак и бедан овај живот, па би се прихватио ратлока и разговарао се и шалио мало с њима, питао би их има ли што слађе од ратлока.

Једном речи, владао се потпуно господски, и било му у конацима све асли пашински. Где год човек баци око, свуда види само господство. А тек унутра, у кући, у предсобљу, шта све човек може да види! Ту силни легени, ибрици, сахани, сребрни шавдани, тепсије и синије по метар и по у пречнику, па оне чаше, мангали, и чега ти свега ту није, и све то сребрно или бакарно па калајисано. Свакога дана имају доста посла девојке док све то изрибају, па се сија по чорбаџи-Замфировој авлији као да су се сунца спустила и поређала доле по калдрми. А тек по одајама! Какав раскош и какво шаренило! Ћилими пиротски и ћипровачки, ангорски теписи и сандуци седефски стамболски пуни свиле и кадифе; по дуварима оружје скупоцено, поклон од паша и бимбаша. Уз зид са све четири стране ниски миндерлуци. У свакој одаји по једно скупоцено сребрно кандило гори уочи недеље и празника пред иконом из Русије, која је сва сребром опточена, а три кандила горе пред оном највећом иконом из Јерусалима што ју је донео још некад отац Замфиров кад је био на хаџилуку, куд је повео и свог десетогодишњег сина Замфира, који се данас стога зове још и хаџи Замфир.

Али хаџи Замфир је имао још једно богатство – имао је нешто што се не може лако купити ни стећи, нешто што сам бог дарује човеку, па зато то сваки чорбаџија и нема. То је лепа ћерка његова, његова мезимица, то је млада Зона, Зона Замфирова. Сва су деца Замфирова била лепа, све удате кћери његове као жене остале лепе, али Зона ипак најлепша међу њима била.

Стеван Сремац: *Зона Замфирова*

Али њега то брзо заситило, те опет наставио свој стари начин живота. Као и пре, када је био нежењен, морало се њему исто тако горе, одвојено носити, и ручак и вечера. Ретко је силазио међу њих, још ређе се са њима разговарао а камоли да је хтео штогод по кући да види, надгледа. А доцније, кад му жена роди Софку, морала је сасвим да се одвоји од њега и да спава доле, са свекром и свекрвом, само да би он могао што одвојенији и мирнији да буде. А опет увек, чим би му се указала прва прилика, гледао је што пре да оде на какав пут, тобож по трговину. Истина, тада већ нису, и то због оскудице у новцу, трајала дуго та његова путовања, али ипак су била честа.

А највише су падала у она доба годишња када је некада, још као млад, ишао на та путовања и науке. И чак за време тих путовања умрли му отац и мати, Софкин деда и баба. И као да га гласник није могао на време наћи када се то десило, те није могао стићи да их бар види мртве.

Али поред све те његове одвојености и усамљености од куће, од родбине, па чак и од своје жене, у кући се ипак живело исто онако раскошно и у изобиљу. Софкина се мати, вечито захвална што је он њу узео, узвисио је к себи, показа, више него што су се од ње надали. Као да је била из прве и најбогатије куће, тако је намештала собе, тако је готовила јела, дочекивала госте и родбину. И даље се родбина ту скупљала, долазила. Она, мати јој, гледала је да приликом сваког празника, славе, имендана буде увек све лепше и раскошније. А на његову ту вечиту одвојеност, усамљеност од свих па и од саме ње, своје жене, никада она чак ни изразом лица, покретом, а камоли речју да штогод показа.

Тек доцније, када Софка поодрасте, он је више ради ње, Софке, него ради матере, почео се као разнежавати, и понеки пут прилазити к њима. Сам је почео Софку учити да чита и да пише. Покаткад, у вече, кад би он долазио кући, а доле, испред кујне, међу матером и међ осталим женама била и Софка, и кад би му она полетела у сусрет, он би онда, грлећи је, долазио са њом.

Борисав Станковић: *Нечиста крв*

Упутства

Пажљиво прочитајте наведени текст и смернице за писање школског есеја. Свој школски есеј обликујте као заокружену целину с **уводом, разрадом и закључком**.

Пазите да Ваш школски есеј буде **правописно и граматички тачан**.

У свој школски есеј уврстите све смернице.

Редослед понуђених смерница не обавезује Вас у обликовању школског есеја.

Смернице за писање школског есеја

1. Сместите ауторе полазних текстова у књижевноисторијске периоде у којима су стварали.
2. Упоредите ликове очева у два романа и њихов однос према својим кћерима на основу полазних текстова.
3. Упоредите судбине ликова Зоне и Софке на основу романа у целини.
4. Образложите своје тврдње и поткрепите их цитатима.

7. ПРИПРЕМА ИСПИТА

Литература за припрему испита из Српског језика су сви уџбеници које је одобрило Министарство знаности и образовања за гимназије и стручне школе у протеклом четворогодишњем периоду.

Кандидатима се саветује да проуче испитни каталог и материјале које је објавио Национални центар за вањско вредновање образовања те да реше огледне примере испита.

Начин полагања испита државне матуре као и мере које се изричу у случају недозвољеног понашања ученика прописани су Правилником о полагању државне матуре (Народне новине, 1/13, 41/19, 127/19, 55/20, 53/21 и 126/21).

ЛИТЕРАТУРА

1. Наташа Станковић-Шопо – Милица Стојановић – Љиљана Бајац: *Читанка са књижевнотеоријским појмовима за први разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
2. Бошко Сувајдић – Милица Стојановић – Љиљана Бајац: *Читанка са књижевно-теоријским појмовима за други разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
3. Мина Ђурић – Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Читанка са књижевнотеоријским појмовима за трећи разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
4. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Читанка са књижевнотеоријским појмовима за четврти разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
5. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за први разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
6. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за други разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2015.
7. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за трећи разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
8. Милица Стојановић – Љиљана Бајац Николић: *Грамматика српског језика за четврти разред гимназија и средњих стручних школа*, Загреб, 2017.
9. Предраг Пипер – Иван Клајн: *Нормативна грамматика српског језика*, Нови Сад, 2013.
10. Митар Пешикан – Јован Јерковић – Мато Пижурица: *Правопис српског језика*, Нови Сад, 2018.
11. Милица Вујанић и др: *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2011.

